
Stinkpaddorna, kattugglan och vi

Steninge 2023-02-19

Som utövare av konstnärliga yrken har vi under många år sökt efter en förenad boende- och arbetsmiljö. Funderat över vad denna miljö består av och vad en förändrad livsmiljö innebär för oss. Från början handlade det mest om stimulerande miljöer, arbetsytor och funktion, men omvärlden påkallade även något annat. En annan eftertänksamhet och ansvar i förhållande till närmandet av en plats. Ett omhändertagande av den kunskap vi tagit med oss genom våra yrkesinriktningar men också i förhållande till den nödvändiga omställning vi alla behöver göra.

Att bygga ger i vår del av världen ofta stora negativa klimatavtryck. Samtidigt finns det ett aldrig sinande behov av fler bostäder. En omöjlig ekvation.

Vilka var egentligen våra behov och vilka behöver vi om- pröva? Vi har levt första halvan av våra liv i en tid då utvecklingen gått rekordsnabbt och där många människors krav på "livskvalitet" ständigt ökat och nått omöjliga gränser.

En tanke kom för att stanna. Om vi skulle försöka forma en plats för vårt boende i samklang med naturen (är det ens möjligt?), skulle vi då inte göra det på ett sätt där vi kunde dela våra erfarenheter med fler? Skapa en *Test Site* för praktiska experiment och kunskapsutbyte?

/Patrik & Caroline

Scrollar utan resultat igenom internet i jakt på en bild av de buteljer som tillverkades av Steninge Glasbruk (1874- 1917). Tydligt var det bara till deras grönbruna glasmassa som sand från Steninge strand användes. För tillverkningen av apoteksflaskor, hushålls- och fönsterglas fraktades sand av bättre kvalité upp från Skåne. Marken vid havet där bruket anlades förvärvades av Alfred Bexell.

Ska inte uppehålla mig vid min egen vingliga återflytt till Halland men hans namn klingar bekant. Gården norr om Varberg där jag växte upp, gården där jag nu skriver det här till er, övertogs i slutet av 1800-talet av en av de arrendatorer som Bexell förvisade när hans "jordhunger" drev honom till att ta över det magra skärgårdsjordbruket på ön Balgö. De vinddrivna bönderna kallas fortfarande Balgömigranter om du knackar på i rätt torp. Brukar paddla ut dit på försommaren när stinkpaddorna – de är mer punk än strand så deras nya namn strandpadda passar dem dåligt – kryper fram ur resterna av Bexells mägerhål och diken för att väsnas i skymningsljuset. Brukar låta blicken vandra

bort mot en av ladugårdarna han lät bygga där samma ljus slår mot ojämnheten i de tegelomfattade fönsterglasen. Sannolikt kommer rutorna från en av glasugnarna i Steninge.

Vad har den här utvecklingen med er vilja om att bo i samklang och befinna er i gemensamt utbyte med en plats?

I en arkitektur och genom ett bruk av landskapet som öppnar upp och kopplar samman, snarare än avgränsar och mutar in?

Den önskan om ansvarsfull omställning som ni beskriver liknar de ideologiska strömningar som färgat tidigare samhällsreformer. Skiften som avkrävt och avkräver oss noggrann förhandling, precisering och snåriga ställningstaganden. Där det för Bexell, som tidigt drev frågan om allmän rösträtt i riksdagen, var självklart att hans behov av mer jord går före en torparens, att det inte går att nöja sig med den glaskvalitet som ges av den lokala sanden, att stinkpaddans livsmiljö är underordnad det rationella jordbrukets villkor formulerar ni radikalt annorlunda svar och positioner. De intresserar mig.

Om vi börjar vid platsen. Vilka lokala relationer har ni och ert hus trasslat in er i här?

/Lars

[När jag reflekterar över historiska skiften och omställningar så är det en bred tankebanan som exempelvis involverar samhällskontraktets uppbyggnad, ägande och bruk av jord, synen på relationen mellan arbete och fritid, industrins effektivitet och produktionens villkor, demokratiskt

inflytande, byggnaders konstruktion samt materialitet och samspelet mellan natur och kultur. Allt det där speglas i husen vi bygger.]

Steninge 23-02-23

Letar i lådor bland skissmaterial, idéutkast och referensmaterial – någonstans finns här en produktkatalog från glasbrukets glansår. Genom materialet som rotas igenom blir det så tydligt, kopplingarna genom livet. Mellan arbetsinriktningar, människor och platser. Idag finns det skyltar på stranden som informerar om risken att gå barfota inom vissa områden. Likt många andra industrier som utvecklades under denna period dumpades restprodukter nära den plats där det producerats.

Glaset i växthuset kommer inte härifrån, inte heller drivhus- glaset till nejlikeodlingen som låg i söderslutningen före 1970-talets oljekris. Grottelyckans frukt- och nejlikeodling var en arbetsplats för många av traktens invånare och en verksamhet som karaktäriserade landskapet häromkring. Nu ligger vårt hus på en bit av denna mark och angränsar till den lilla del som finns kvar idag och som vi arrenderar. Träden är gamla och ger inte mycket frukt, men de är en del av kulturlandskapet och ger mat och boendemiljö för många andra arter.

Det här med en plats identitet och olika lager är något som engagerar oss. Vilka är beroende av platsens strukturer och system i stunden, hur har det sett ut historiskt och vilka kommer efter? Hur kan vi bättre samverka med det ekosystem vi är en del av? Kanske kräver det att vi lyssnar av vår omgivning på ett annat sätt än vad som varit normen de senaste 100 åren? Jordhungern är än mer omfattande och komplex i dag.

Steninge sägs vara Sveriges jordhustätaste bygd. Lera har grävs upp på slätten och i omgångar har det byggts hus av massorna sedan 1920. De senaste byggdes i kyrkbyn 2006. Primärt var det ett lokalt och billigt material att arbeta med. Arbetsintensivt, men tillgängligt. Då den senaste

omgången hus byggdes var inte förhållandena desamma som under 20-talet. Medan material till byggnation idag är förhållandevis billigt men transporteras långt, har arbetskraft och tid blivit det som kostar mest. Att i en byggprocess hinna utvärdera behov och materialval för att främja hälsa och miljö ses ofta som något alltför tids- och kostnadskrävande.

Nya bygglagar satte stopp för jordhusproduktionen. Istället fick vi genom Hans Bulthuis, erfaren byggnadsvårdare och hantverkare som byggt flera jordhus men också ett av de

första hampakalkhusen i Sverige, upp ögonen för industrihampa. Hampan är en gröda som är möjlig att producera lokalt och som har många användningsområden. Dess proteinrika frön används till olja och matprodukter, fibrerna till rep och textil. Den är en möjlig mellangröda och jordförbättrare på åkern, och den sista restprodukten kan användas som effektivt isolermaterial vid husbyggnation.

Glashuset fick återkomma till platsen av andra skäl. Ouppvärmt men som ett väderskal innanför vilket det är möjligt att laborera med andra typer av material, men också verksamheter. Liknande hur större hus användes förr då storrummet ofta stängdes igen under vinterhalvåret medan husets invånare och sysslor fick sprida ut sig i en annan omfattning under sommarhalvåret. Halvåret i naturhuset är snarare tre kvartal. Säsongen förskjuts och det blir mer av ett medelhavsklimat.

/Patrik & Caroline

[Hittade kompendiet från Steninge Glasbruk AB: *Pris-Courant öfver Steninge Glasbruks Tillverkningar af släta, slipade och pressade Glasvaror, 1876*. Här går det att ta del av den exklusivare produktionen som pågick 1876-1880 och det finns skisser på såväl eleganta facettslipade glas och karaffer som bläckhorn, flugfångare och så kallade supglas. Bruket erhöll enligt Sveriges industri- och lantbruksmötes katalog från 1880 silvermedalj för sitt fönsterglas, småglas m.m. som ansågs vara av ett "gott och vackert fabrikat".

I skriften från bruket står inget nämnt om ditforslande av sand.]

Varberg 2023-02-28

Jag kommer att skriva om filmen *Ghostbusters*. Men inte än. Jordhungerns komplexitet har definitivt förändrats under de senaste hundra åren. Samma sak gäller produktionskedjorna för byggnadsmaterial, byggreglernas struktur och de värdekedjor som varje enskild byggnad idag ingår i. Precis som ni beskriver. Alla de här ekonomiska ekvationerna för hur vi, vårt boende och vår arkitektur ska stimuleras till att galoppa i väg i ekonomiskt värde drar inte jämt med ekologiskt, kulturhistoriskt och socialt balanserad förvaltning av en plats. Kanske har de aldrig gjort det. Att bygga på sätt som avsäger sig den logiken är mer eller mindre omöjligt. Ändå tror jag att det är avgörande att vi envist spjärnar emot.

Det ofta och klichémässigt spridda citaten "arkitektur är frusen musik" eller "frusen ideologi" provocerar mig. För mig är arkitektur, inte minst er, ett rumsligt svar som uppstår ur en mängd olikartade och pågående flöden som väver samman tid, materialitet, omgivning, historia, ekologi, estetik, ekonomi, social situation med mycket mer. Den pågår. Som ett aktivt spindel nät snarare än som en isbit. Skickar med ett citat som sällskap till det jag skriver nu. Ur antologin *Arts of Living on a Damaged Planet*. I inledningen framställer de spöken på ett sätt som jag är oerhört förtjust i:

The winds of the Anthropocene carry ghosts — the vestiges and signs of past ways of life still charged in the present. This book offers stories of those winds as they blow over haunted landscapes. Our ghosts are the traces of more- than-human histories through which ecologies are made and unmade. (red. Anna Tsing, Heather Swanson, Elaine Gan, Nils Bubandt, 2017.)

Texten lockar fram spöken ur revor i historiskt ohälsosamma relationer mellan oss och vår omgivning och tolkar dem för att identifiera kreativa utrymmen där vi kan befinna oss mer ömsesidigt. Att bruka utan att förbruka. I och tillsammans med historien, ekologiska system, andra arter och det befintliga men utan att frysa fast i nostalgiska tillbakablickar. Mycket av det vi skriver om går att se som försök att omfamna den sortens spöken och hemsökta landskap: glassplittret på stranden, Grottelyckans växthus, insekter i kvarvarande fruktträd, stinkpaddor, jordhus, hampa, ...

Vill inte tvinga er till att tro på spöken men föreställer mig ert glashus som *ghostbusters* i filmerna. Men till skillnad från Dan Akroyds utrotningsjakt så uppmärksammar, belyser, lyssnar och omformulerar ni de spöken ni stöter på till arkitektur som varsamt tar hand om deras erfarenheter. Har målat in mig i ett hörn med den här liknelsen så det är lika bra att fortsätta. I filmen utvecklar de särskilda vapen och instrument för att observera och göra sig av med spöken: som *Spectro-visor*, *Slime blower* och *Proton pack*. Tror att vi på samma sätt måste konstruera verktyg och metoder som gör att vi bättre kan uppmärksamma historiska och ekologiska samband och som hjälper oss att om- forma dem till mer lyhörd arkitektur.

Hann aldrig fram till själva glashuset. Påminn mig om det.

/Lars

[Parallellen med spöken är abstrakt. Men vårt förhållande till historien, hur den lever vidare med oss och hur vi tar hand om den, är krångligare och mer förgrenad än vad vi tillåter den att vara och de där spökerna hjälper mig att blir varse den krångligheten. Det fanns en sned björk där jag växte upp som mina morföräldrar planterade. Jag klättrade omkring i den och spikade upp en koja där. En gröngöling tog under en period över trädet tillsammans med lavar och ett gäng svartmyror. Assar, en svanslös katt, använde en gång björken som stege för att smita in genom vindsfönstret. Trädet växer, det rymmer berättelser, tillfälliga och utsträckta, det ger liv till andra arter, till ljud, till mer. Det fortsätter växa. Men bara några få av de här spåren och spökerna observerar vi. Än färre värderar vi. Tänk er nu att den där björken är ert hus.]

Steninge 2023-03-03

Landskapet under vårvintern är kargt. Solen har varit framme några dagar i följd och vi letar vårtecken. Knoppar som sväller, bin vilka yrvaket surrar en stund utanför kupan i jakt på mat. Sälg och hassel börjar slå ut, en och annan planterad vårlök i soliga lägen. Men idag vill morgonens dimma inte släppa greppet.

Vi går längs grusvägen och där, parallellt ett par meter innanför, skönjas i det gråbruna landskapet och med dagens korta siktavstånd, slitage efter människor, klövar och hovar som vandrat här långt före oss.

Hålvägarna är svårdaterade. Spåren efter våra förfäder ligger övervallade i landskapet runt om oss. I Riksantikvarieämbetets *Fornsök* står det att båda ändarna av vägen slutar i före detta åkermark,

fortsättningen mot nordnordöst och sydsydväst är bortodlade. Ett par hundra meter bort ligger en löväng med fossil åkermark. Ett vansinnigt vackert område som går under naturskyddsformen *Naturvårdskontrakt* och som innebär att markägaren och Skogsstyrelsen eller Länsstyrelserna upprättat ett avtal för hur marken bör tas om hand. Ett tränat öga kan urskilja odlingsterrasser och röjningsrösen. Den odlingsintresserade läser av bruket genom de hamlade träden. Något träd har tillkommit efter lavandet av stengärdsgåden och tidpunkten skulle kunna dateras någorlunda genom trädets ålder.

En av de äldsta formerna för naturskydd i Sverige är *Naturminne*, ett särpräglad "naturföremål" som behöver skyddas eller vårdas särskilt och som i många fall har mycket stor betydelse för bevarandet av biologisk mångfald. Utmärkande för skyddsformen är att de ska vara ett enskilt stycke natur, som ett gammalt träd med rik flora och fauna, men skyddet kan även omfatta det markområde som krävs för att bevara trädet och ge det behövligt utrymme. Vad ska till för att vi ska värna vårt gemensamma hem?

Häromdagen hördes kattugglan igen. De finns här året om men blir mer aktiva under vår och höst då deras hoande, revirläta, inte olik ljudet från barndomens lakanspöken, återupptas i grannskapet. Kattugglan var förr en mytomspunnen fågel. Spekulationer som vuxit bort när vi förstått mer av våra ekologiska sammanhang.

/Patrik & Caroline

[Om de upptrampade hålvägarna fortfarande är synliga, hur våldsamma kommer inte vår tids nyttjande att te sig i framtiden? Dessa ärrbildningar människan lämnar efter sig i landskapet som

Anna Tsing benämner spöken - vårt skövlande, dumpande och ovårdsamma beteende gentemot vår omgivning. Kanske behöver vi finna andra former för vårt berättande, andra epitet, för att kunna förstå och ändra riktning?]

Varberg 2023-03-18

Kattuglorna som häckade här när jag var barn finns inte längre kvar. På pappret klarar vi att leva vidare tillsammans men av någon anledning ledsnade ugglorna på sällskapet och flyttade vidare. Kanske blev det för svårt att hitta föda, kanske dikade vi bort färskvattnet, kanske blev inflyttningen av villaägare för snabb och för närgången, kanske fälldes den sista håliga trädstammen där de kunde bosätta sig. Inget av det där fastnade i någon av de många miljökonsekvensbeskrivning som de senaste åren gjorts här. Förklaringen till varför barbastell-fladdermössen som tidigare levde i gångarna under Varbergs fästning försvunnit är enklare. Ljus, ljus och mer ljus gjorde deras tillvaro där odräglig. Några lampor färre, riktade åt andra håll, och de hade kunnat bo kvar.

Tilltron till huset som en kopplingsbox eller ett system har odlats fram utifrån skilda arkitekturhorisonter under 1900-talet. Från det ständigt anpassningsbara rummet som formas och omformas i dialog med förändrade sociala mönster och levnadsvanor, till en mekanistisk inställning där byggnadens enskilda delar, ledningar och rör, lätt går att byta ut när de spelat ut sin roll, vidare till cybernetiken där människa och hus slogs ihop till en programmerbar serie av maskinmässiga funktioner där arkitekturen utgjorde själva operativsystemet.

När arkitekten Bengt Warne på 1970-talet ritade *Naturhuset* i Saltsjöbaden är det främst ett cirkulärt och energieffektivt system som han formger. Ansvarstagande, uppmärksam och självständigt snarare än samexisterande. Människan sitter fortsatt bekvämt tillrätta i tillvarons centrum och några skarpare definierade ekologiska förbindelser har jag svårt att uttyda. Hans bok låg på ert köksbord första gången jag hälsade på hos er. Frilagt från sin tid stelnar det där huset snabbt till att vara en symbol för en begynnande miljörelse där blicken har lyfts så att vi observerar de ekologiska sammanhang ni skriver om och erkänner att vi ingår i dem. Men perspektiven har ännu inte skiftats. I ljuset av den ekologiska och klimatmässiga katastrof vi idag befinner oss i inspirerar *Naturhuset* mig mer som ett första trevande försök att röra sig i en på riktigt hållbar riktning. Inte som en färdig lösning utan en trädstump för oss, kattugglan och barbastellen att ihärdigt nysta vidare i.

Minns (men bara knappt) en föreläsning om kåtans olika zoner och hur nyttjandet av dem förändras beroende på årstid, dagsaktuella sysslor och klimat. Det är förföriskt enkelt att romantisera kring det nomadiska och att skena iväg bland föreställningar om ett mer rent, öppet och ursprungligt förhållande till naturen. Tänker inte gå vilse i den utflykten men tror ändå att det finns ett frö där. Ytterligare ett sätt att se på arkitektur som system där fler parametrar och skalor är integrerade – ute/ inne, årstider, andra arters livsvillkor, lakansspöken och många fler. Någonstans i den komplicerade röran tänker jag mig att dagens Bengt Warne hade befunnit sig. Och att ni befinner er.

Vill inte använda ordet "ekosystemtjänst".

/Lars

[...*Naturhuset* värderas idag till ca 10 miljoner. Ingen eller oerhört få av de arkitekter som fascinerats av systemtänkande räknade med att arkitektur som ett statiskt estetiskt objekt och fastighetsmarknaden som värderingssystem i framtiden skulle komma att dominera så fullständigt över funktionalitet och responsivitet. De sistnämnda kvalitéerna har samtidigt absorberats av en närmast hyperkommersiell form av arkitektur där flexibilitet och blixtrande kvick hyresgästanpassning bidrar till att driva vinst.

Vet inte om det här ska vara med. Har nog skrivit tillräckligt om ekonomi.]

Steninge 2023-03-26

Ett mer ursprungligt förhållande till naturen, det vill säga till allt levande och alla system som håller samman vårt existerande är eftersträvansvärt men kanske inte längre möjligt? Vi har fjärrmat oss så länge nu. Urbaniseringen, och kanske särskilt möjligheten till det liv den förde med sig, har varit eftersträvansvärt. Men i sviterna efter en pandemi, i förhållande till ett krig som få trodde var möjligt och till följd av ett förändrat klimat blir detta liv sårbart. Kanske leder det till och med till ett ifrågasättande av denna tillvaro även på ett personligt plan. Någonstans där, när förutsättningarna för en själv och de nära blir sköra sker ofta en reaktion.

Det enskilda boendet på landet är inte lösningen även om det ger utrymme för att jobba *med* naturen i högre grad. Men om vi vid planering för stad- och landsbygd hade med oss metoder för att bibehålla den robusthet som naturen själv innehar skulle vi stå stadigare och andra arter med oss. Gemensamt för dagens boende- och verksamhetsbyggnation är frånvaro av just detta. Ekosystemtjänster är ett problematiskt

begrepp. Det positiva är att det ger verktyg för att se vilka naturlösningar vi har att jobba med, men det sker ur ett mänskligt nyttjandeperspektiv. Det finns ett

generellt behov av ökad kunskap om hur allt detta hänger samman, kunskap om ekologiska system och hur vi behöver se och planera vår framtid i förening med andra arter och det vi kallar naturresurser. Detta för att vända den dystopiska kurs vi har försatt oss i.

Det förekommer ett uttryck, *extinction of experience*, som handlar om den omfattande erfarenhetsförlusten i förhållande till interaktion med naturen. Denna utveckling behöver omvändas och ett sätt kunde vara att lära känna de ekologiska systemen i sin egen omgivning, vilka arter som finns alldeles i ens närhet och vilka vi förmodligen delar några behov med.

Fladdermössens livsutrymmen begränsas av ljusföroreningar, det gäller även många av de nattlevande insekterna som dras till ljuskällan. Antingen faller de offer för en predator eller också irrar de runt i skenet tills de inte längre orkar med. Om vi ändå ser till människan (det är ju för oss så svårt att se bortom oss själva som art) rubbas även vår metabolism av felaktiga ljusförhållanden.

En kväll i brytpunkten mellan sensommar och tidig höst riggade vi upp för att studera nattfly med hjälp av starka lampor. Istället för ett lakan som ofta används som uppsamlande yta fäste vi belysningen inuti en tältliknande konstruktion. Det var ännu lite för tidigt för de nattlevande insekterna att komma fram och istället dundrade stora bålgetingar mot duken. De drogs mot det kraftfulla skenet och tappade helt orientering. Många arter förhåller sig till månen och andra ljusstarka himlakroppar för att finna riktning och vad som nu skedde var att deras värld vändes upp och ner. Som redlösa varelser tumlade de runt på duken, oförmögna att ta sig vidare.

/Patrik & Caroline

[Flera av de fladdermusarter som finns i Sverige har inte inventerats genom att de syns till utan är istället identifierade genom registrerade ljud. För fladder- mössen är ljuden deras syn och om vi ser, eller snarare lyssnar, ur deras perspektiv, är det därmed inte så konstigt om vi bara skulle känna dem via deras läten.]

Har inte stött på det begreppet tidigare. Det resonerar med mig, *extinction of experience*. Vill vränga ut och in på det. Stöpa om det till en uppmaning. *Encapsulate experience here*, eller *mandatory insertion of experience on the dotted line*. Inordna det som ett obligatoriskt snabbkommando i alla ritprogram som arkitekter använder sig av.

För bristen det pekar ut är så uppenbar i arkitektur. Att de erfarenheter som vi och andra arter bär på, där tiden, det omgivande och allt det där som rör på sig inte ryms i hur vi producerar eller ser på en byggnad eller en planerad miljö. Och att vi saknar *Ghostbusters* verktygsbod och metoder som kan omsätta platsnyfiket lyssnandet och andra sätt att observera närmiljön till följsamma instruktioner för hur vi bygger och bebod.

De här arkitekturhistoriska och arkitekturteoretiska referenspunkterna som jag strösslar er med förstärker den tomheten. Vi klarar av att välja ett autentiskt historiskt tillstånd som vi därefter kan värdera det vi bygger utifrån, nästan som ett facit. Vi kan identifiera en relation eller ett system som vi aktivt integrerar i ett arkitektoniskt grepp men blir passiva när vi tvingas förhålla oss till en mer

komplex förståelse av alla de sammantrasslade och föränderliga anknytningarna som hus rymmer. Vi kan konstruera men inte respondera. Inte resonera med erfarenheten.

Påminner mig själv om det här med glashuset. Symboliken det för med sig har även det en lång tradition: *Crystal palace*, Adolf Edelswärds utställningsbyggnad till Stockholmsutställningen 1866, nederländska och koreanska driv- och pappershus för tulpaner, frukt och grönsaker, Bruno Tauts och Paul Scheerbarts glasarkitektur, Frei Ottos svävande dragkonstruktioner, Philip Johnsons modernistiska sociala transparens, Kathryn Gustafson och Foster and Partners växthus i Wales botaniska trädgård, eller för den delen den franska arkitektduon Lacaton & Vassals billiga expansion av hemmet där ett adderat och utanpåliggande växthus erbjuder rumsligt överflöd till socialt utsatta boendemiljöer. Jag rabblar på. Glashuset är och har varit en symbol för det utopiska, för innovationsdrivna skiften, alternativ och progression, men också för kultivering, makt och kontroll. Några av de här symbolvärdena spinner ni vidare på. Andra utmanar ni.

/Lars

[Återkommer till hur glashuset upphäver de givna sätt som arkitektur kontrollerar inomhusklimatet på och gör vårt boende oberoende av skeenden utanför. Det är en tjock zon där utbytet och transformationen som händer i det dolda i en vanlig vägg sker öppet. Rummet som uppstår där inne skiljer sig från det normativa, standardiserade och reglerade. Det är instabilt, föränderligt och kräver att vi anpassar oss. Ni nämnde det inledningsvis men det är värt att återvända till.]

Steninge 2023-04-23

Glaset separerar oss fysiskt från vår omgivning, men, uppmärksammar oss samtidigt på vad som sker på andra sidan. Uppmanar oss till att vara en del av detta.

Under miljoner år har jordens system utvecklats för att samverka på bästa tänkbara sätt, de ekologiska systemen, de som vi tidigare i texten benämnt som tjänster är lika mycket samverkanspartners. Om var och en lärde känna och värna sin närmiljö, lärde sig läsa de systemen som vi genom industrialisering och urbanisering tappat kontakten med, skulle vi även förstå de globala kopplingarna, relationen mellan detalj och helhet. Kunskapen om miljö byggs upp av erfarenheter från naturen.

För att återgå till Bengt Warne så finns det, även om hans idéer kring *naturhuset* speglar sin tid, många gemensamma ställnings- taganden och utmaningar. I boken *På akaciens villkor* (som han skrev tillsammans med författaren Marianne Fredriksson) har han stolpat upp regler för att på bästa sätt "leva i samklang med naturen". Dessa regler ges här en djupare förklaring och han beskriver *naturhuset* som en *holon*, en helhet som ska fungera i symbios med sin omgivning – med kvarteret, andra hus, stadsdelen och naturen. "Människan är sin egen bästa resurs när hon lär sig stryka naturen medhårs istället för mothårs. Först då kan hon avskaffa miljöfientlig teknik. Med termen naturhus menar jag varje byggnad som berikar utan att förstöra, plundra och förgifta."

Regnet smattrar på rutorna. Efter dagar av sol och värme går det nästan att följa hur växtligheten utvecklas. Vitsipporna lyser mellan bokstammarna. Snart kommer kronorna åter att skugga marken, men i skiftet skogsstjärnan - som ett sista utrop om att lyfta blicken innan bladverket täcker skyn.

/Patrik & Caroline

Steninge 2023-05-01

Där bland vitsipporna och i en återupprättad Bengt Warnes sällskap borde vi avsluta. Jag var orättvis och märker ord. "Att stryka medhårs" är inte en drastiskt förändrad syn på

kontrollen vi utövar över det ekologiska och eller på vår rätt att ta oss den makten. Men *Naturhuset* står inte heller kvar och stampar tillsammans med Bexell och Steninge Glasbruk, det tog ut en kompassriktning men tvekar inför det sista avgörande språnget. Ni befinner er i luften.

Det kommer ingen punkt. Kanske är det poängen. Att den här texten som vi studsat mellan oss under våren i sig själv är en del av den *Test Site* ni skapat. Den är oavslutad och den pågår. Rör sig, in och ut i ritningar och drivbänkar. Ned bland vattensalamandrarna i dammen. Fortplantar sig kring matbordet. Flyttar upp till terrassen där den blickar ut över skymningen, Skintans dalgång och svärmande nattfjärilar. Den observerar, formulerar, ringar in, öppnar upp, omprövar, testar och omsätter till just den boende- och arbetsmiljö ni eftersökte. Förhoppningsvis fortsätter den. Vi har inte pratat klart om konstens förmågor. Eller om att ifrågasätta snäva yrkesroller och kunskapsområden som skiljt konstruktion, arkitektur, landskapsarkitektur, VVS, ekologi, odling och lärande åt. Vi behöver skriva mer om ekokritik och klimatfiktion. Och om päronsorter.

Vi drömmer. Vi ser. Vi bygger. Vi är inte ensamma. Vi ses. Vi svarar.

Det är bara några veckor kvar innan stinkpaddorna lockar ut mig till ön igen.

/Lars